

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

**Актуальні проблеми
вітчизняної та всесвітньої
історії**

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 19

Рівне – 2010

Збірник наукових праць

«Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії»

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 19. – Рівне: Рівненський державний гуманітарний університет, 2010. – 309 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Острог).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне);

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України
часопис „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії”
визнано фаховим виданням у галузі історичних наук
(постанова від 17 квітня 2010 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія КВ № 15857-4329Р від 12 жовтня 2009 р.

Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету, протокол № 2 від 24 вересня 2010 р.

За достовірність фактів, дат, назв і т.п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не співпадати з позицією редколегії. Рукописи не повертаються.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12.
Рівненський державний гуманітарний університет

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2010

9. Каркулевський В. Золочівський замок – неприступна фортеця XVII століття / В.Каркулевський // Галицька Брама. Золочів.– 2007.– №145-146.
10. Качур І. Жовква, Золочів, Олесько та Підгірці в мемуарах Франсуа-Поля Далерака (1680-ті роки) / І. Качур // Треті «Ольжині читання».– Пліснеськ, 31 травня 2008 року.– Львів, 2009.
11. Мацюк О. Замки і фортеці Західної України. Вид. 2-ге./ Монографія. О.Мацюк. – Львів, 2009.
12. Мельник І. Місто під замком над Золочівкою / І. Мельник // Галицька Брама. Золочів.– 2007.– №145-146.
13. Невідомий, але улюблений // www. castles.cjv. ua. jaworow-zamek.html.
14. Оконченко О.Муровані укріплення Жовкви / О.Оконченко, І.Оконченко // Народознавчі зошити.– 2004.– №5-6.
15. Олейнікова Т. Китайський палац / Т.Олейнікова // Галицька Брама. Золочів.– 2007.– №145-146.
16. Омельчук Б. Оборонні споруди Золочева у XV-XVII ст. / Б.Омельчук // Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник ЛДКЗ. Вип. VI.– Луцьк, 2010.
17. Пшик В. Укріплені міста, замки, оборонні двори та інкастельовані сакральні споруди Львівщини XIII-XVIII ст. Каталог-інформатор / Монографія. В. Пшик. – Львів, 2008.
18. Смолій В.Українська національна революція XVII ст. (1648-1676)/ Монографія. В. Смолій, В. Степанков.– К., 2009.
19. Соломко Р. Олеський замок / Монографія. Р. Соломко.– Львів, 2004.
20. Худаш М.Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних відкомпонитних скорочених особових власних імен) / Монографія. М.Л. Худаш.– К., 1995.
21. Чухліб Т.В. Україна та Польща під час правління короля Яна III Собеського: пошуки втраченого миру / Т.В. Чухліб // Український історичний журнал. – 2002.– №1. – С.38-52.
22. Barącz S. Kronika Oleska / S.Barącz // Towarzysz duchowieństwa katolickiego.– Tarnopol, 1864.– T1.
23. Barącz S. Pamiątki miasta Zółkwi / Монографія. S.Barącz.– Lwów, 1852.
24. Barycz H. Lata szkolne Marka i Jana Sobieskich w Krakowie / Монографія. S.Barącz.– Kraków, 1939.
25. Bataglia O. F. Jan Sobieski, krol Polski / Монографія. O. Bataglia.– Warszawa, 1983.
26. Charewiczowa L. Zamki króla Jana III w Małopolsce Wschodniej / Монографія. L. Charewiczowa.– Lwów,1933;
27. Czolowski A. Dawne zamki i twierdze na Rusi Halickiej / A. Czolowski // TeKa Konserwatorska Galicji Wschodniej.– Lwów, 1892.– R.I.
28. Czolowski A. Jan III i zamek w Olesku / A. Czolowski // Ziemia Czerwieńska.– Lwów, 1935.– T1.– Z.2.
29. Jan III Sobieski. Artykuł redakcyjny // Polski Słownik Biograficzny. T. X.– Warszawa, 1962-1964.
30. Kowalski M. Kolonie Rzeczypospolitej / Монографія. M. Kowalski. –Warszawa, 2005.
31. Osiński M. Zamek w Zółkwi / Монографія. M. Osiński.– Lwów, 1933.
32. Schneider A. Encyklopedia do krajoznawstwa Galicji pod względem historycznym, statystycznym, topograficznym, orograficznym, hydrograficznym, geograficznym, etnograficznym, handlowym, przemysłowym etc. / Монографія. A. Schneider. – Lwów,1874. – T. 2.
33. Śliziński J. Jan III Sobieski w literaturze narodów Europy / Монографія. J. Śliziński.– Warszawa, 1979.
34. Sobieski J. Listy do Marysieńki. Oprac. L. Kukulski.– Warszawa, 1970.
35. Tatham E. John Sobieski / Монографія. E. Tatham. – Oxford, 1881.
36. Webersfeld E. Jaworów / Монографія. E. Webersfeld.– Lwów, 1909.
37. Wierzbicki L. Zamek w Olesku / L. Wierzbicki // TeKa Grona Konserwatorów Galicji Wshodniej.– Lwów, 1892.
38. Wójcik Z. Jan III Sobieski / Монографія. Z. Wójcik.– Warszawa, 1991.
39. Żeleński T. Marysieńka Sobieska / Монографія. T. Żeleński.– Warszawa, 1976.

УДК 929.7 (477)

Казначесва Л.М.

РІЧПОСПОЛИТСЬКІ СЕЙМИКИ У ШЛЯХЕТСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ

У статті висвітлено компетенції, місце і значення сеймиків – органів шляхетського самоврядування Правобережної України часів Речі Посполитої.

Ключові слова: сеймик, шляхетське зібрання, самоврядування.

В статтє исследованы компетенции, роль и значение сеймиков – органов шляхетского самоуправления Правобережной Украины периода Речи Посполитой.

Ключевые слова: сеймик, шляхетское собрание, самоуправление.

The article reveals competence, place and meaning of seymiks – bodies of nobleself-management of Right-bank Ukraine during the time of Rzecz Pospolita.

Key words: seymik, noble assembly, self-management.

Постановка та актуальність проблеми. Однією із сторінок історії Правобережної України є перебування її у складі Речі Посполитої. Чи не найважливіше місце у соціально-політичному, економічному, культурному житті польської держави займала діяльність сеймиків – органів шляхетського самоврядування. У статті зроблено спробу з'ясувати яким чином шляхетські зібрання правобережної знаті реалізували свої корпоративні права та здійснювали вплив на державне життя.

Метою розвідки є визначення компетенцій органів шляхетського самоврядування Правобережної України – сеймиків – та висвітлення їх місця і значення в історії Речі Посполитої.

Відповідно до мети визначено наступні *завдання*: розглянути види сеймиків, охарактеризувати їх напрями діяльності, визначити роль правобережних шляхетських зібрань в історії Речі Посполитої.

У статті використано загальнонауковий системний підхід до вивчення соціально-інституційних структур з використанням *методів* аналізу та синтезу, історико-географічного, хронологічного, ретроспективного та методу описання.

Характеристика використаних джерел та стан наукової розробки теми. До вивчення польської державної традиції зверталися вітчизняні та зарубіжні історики, які відмічали чималу роль шляхетських зібрань у внутрішньому житті Речі Посполитої. Серед вітчизняних дореволюційних авторів варто відмітити праці М.Д.Іванішева [4], М.С.Тумасова [17], М.В.Стороженко [16]. Цінним є їхній опис польських сеймиків – складу, процедури проведення та прав. Вони зауважили чималу ступінь владних повноважень сеймиків та їхній вплив на проведення загальнопольського сейму. Окремої уваги заслуговують праці професора Варшавського та Петербурзького університетів М.І.Карєєва з історії управління Речі Посполитої, де корпоративна організація шляхетства правобережних земель розглядається у контексті політичного, соціально-економічного та культурного розвитку Польської держави [7; 8].

Більш повно діяльність сеймиків, їх роль та місце в історії Речі Посполитої висвітлили дослідники польської державної традиції. Професор Варшавського університету Ю.Бардах [1; 21 - 23], професор польського права Ягеллонського університету С.Кутшеба [10] наголошували на ключовому значенні органів шляхетського самоврядування у вирішенні не лише місцевих, а й загальнодержавних справ. У дослідженнях інших польських істориків, як от В.Грабенського [3], З.Казмарчука та Б.Лєснодарського [24] підтверджується визначальна роль шляхетських зібрань у вирішенні місцевих справ Речі Посполитої та у питаннях загальнодержавного значення. Сьогодні над вивченням діяльності сеймиків та їх особливостей на території Волині працює український дослідник І.Г.Плевако [12].

Вклад основного матеріалу дослідження. В історії сеймикування виділяють кілька періодів, упродовж яких їх значення і роль змінювалися. Одна з схем, яку запропонував М.І.Карєєв, виглядає таким чином. Перший період – кінець XVI - перша половина XVII ст., коли сфера компетенції шляхетських зібрань збільшувалася за рахунок зростання ролі сейму – вищого станово-представницького органу при королівській владі. Наступний етап – друга половина XVII ст. - 60-ті роки XVIII ст.: сейм поступово втрачав своє значення, натомість сеймики отримали повну перевагу у місцевому управлінні. Останній період – середина 60-х років XVIII ст. - 1795 р. – обмеження їх владних повноважень [7, с. 72].

Правова традиція шляхетських зібрань регламентувалася нормативними актами Речі Посполитої, і, найперше, Жалуваною грамотою Сигізмунда Августа 1565 р., що узаконила інституцію сеймикування, та Литовським статутом 1566 р., зокрема його артикулом „Про повітові сеймики”, а також наказами та універсалами королів, сеймовими ухвалами, земськими привілеями, статутами та місцевими нормами, які уніфікувала сама шляхта. Унією 1569 р., коли Волинське воєводство приєдналося до Польського королівства, було проголошено підтвердження функціонування шляхетських самоврядних органів. З кінця XVI ст. сеймики заклали основу державного ладу Речі Посполитої [18, с. 201].

З розвитком інституції сеймикування кожне воєводство поставало окремою територіальною одиницею самоврядування, своєрідним виборчим округом із власним судом, адміністрацією, військом та податками. Зазвичай шляхтичі збиралися у одному з міст свого воєводства. У Волинському воєводстві шляхта засідала у Луцьку, іноді – у Кременці. Шляхта сусіднього Київського воєводства проводила свої зібрання у Житомирі, а з 1648 р. – у Володимирі [16, с. 11].

Місцем скликання сеймиків найчастіше був місцевий костел, коли ж він не вмiщав усіх присутніх, засідання шляхетських зібрань проходили на відкритому полі. Тривалість сеймику не обмежувалась часом і загального правила щодо цього не було. Найчастіше він тривав впродовж одного дня, що було пов'язано із труднощами квартирування більшості шляхти у місті.

Кожний шляхтич „за правом народження”, за походженням мiг взяти участь у зібраннях, і, таким чином, вони ставали органами шляхетського самоврядування [7, с. 38]. Від прибулих на засідання не вимагалось пред'явлення ні документів на земельну власність у даній місцевості, ні будь-яких інших посвідчень. За умови рівності, право голосу мав навіть безземельний шляхтич, котрий служив у магната. Брати участь у сеймиках було своєрідним обов'язком кожного шляхтича, більше того, той, хто нехтував відвідуванням засідань, сплачував штраф. Чисельний склад учасників шляхетських зібрань був несталий, адже не завжди шляхтичі мали можливість приїхати для участі у засіданнях. Існують дані, що на Житомирські сеймики іноді збиралося до 4-5 тис. шляхтичів [11, с. 189]. Однак, за переконанням французького науковця Д.Бовуа, достовірних відомостей про реальне число учасників шляхетських корпорацій немає. Піддавши сумніву загальноприйнятту „догму” польської історіографії щодо „абсолютного представництва усього шляхетського населення сеймиками”, Д.Бовуа настоює на ідеї відсторонення від участі у самоврядуванні безземельних представників шляхти, починаючи з 1566 р. [2, с. 270].

Крім шляхтичів, на сеймики збиралися місцеві посадовці – воєводи, військові начальники й судді, та інші особи, які займали коронні посади. Також зібрання могли відвідати сенатори – члени верхньої палати сейму. Часом на засіданнях з'являлись духовні особи, але не як представники церкви, а як власники місцевих маєтків. Міщани теж могли брати участь у шляхетських зібраннях, але лише у ролі представників, котрі просили шляхту внести і розглянути їхні справи на сеймі [22, с. 223].

Потреба мати згоду шляхетських зібрань при з'ясуванні на сеймі законодавчих питань призвела до того, що на їх засіданнях з'явилися уповноважені від короля. Згодом депутати від сеймиків почали збиратися на генеральні зібрання для обговорення нагальних питань безпосередньо з королем. Це поклало початок функціонування нового центрального органу законодавчої влади – вального сейму і його нижньої палати – посольської ізби, яка була найвпливовішою його складовою [7, с. 116]. Таким чином, утворення сейму стало наслідком політичного зміцнення шляхти і зростання політичної значимості сеймиків.

Шляхетські зібрання спершу скликалися лише за наказом короля, однак у XVII ст., із зростанням їхньої політичної ваги, що зокрема проявилось у завідуванні фінансами, судом, військом, місцевою адміністрацією, вони почали відкладати час початку засідань. Внаслідок цього, засідання поступово ставали незалежними від королівської влади, і тому почали збиратися маршалком – головою сеймикуючої шляхти, або за наказом воєвод, а також – за ініціативою самого шляхетства.

В залежності від характеру, часу скликання та обговорюваних питань, сеймики поділялися на кілька видів: передсеймові (інструкційні, посольські), реляційні (звітні), господарські, депутатські, генеральні (загальнокрайові), елекційні (виборчі), каптурові (конфедерацькі), воєводські та повітові.

Передсеймові зібрання передували сейму і збиралися у один і той самий день по всій Речі Посполитій за кілька тижнів до сейму. Порядок його проходження остаточно усталився вже у першій половині XVII ст. й відкривався святковим богослужінням. Далі – обирався маршалок (маршал), який і проводив засідання. Зазвичай, цю посаду обіймали знані й авторитетні шляхтичі, представники відомих родин. Волинськими маршалками свого часу обиралися Костянтин-Василь Острозький, Єжі Заславський, Миколай Святополк-Четвертинський [13, с. 7]. Після виступу спеціального посла, який зачитував королівські пропозиції та оголошував питання, що мали розглядатися на засіданнях, та промов присутніх senatorів розпочиналось засідання.

Важливим на сеймику було прийняття інструкції для послів (вони ж – депутати), яка складалася з вимог шляхти до сейму. Обрані помічники маршалка разом з ним готували проект інструкції і зачитували його наступного дня на відкритті засідання. При їх обговоренні кожний шляхтич міг висловити власну думку та внести пропозиції до постанови сеймику, що отримала назву *lauda*. Схвалені рішення були чинними на території воєводства, землі чи повіту, у якому відбувалося зібрання. Сформулювавши постанови, шляхтичі доручали обраним послам передати їх до сейму. У такий спосіб був налагоджений механізм зв'язку сеймиків з сеймом, що забезпечував врахування позиції місцевої знаті.

Обрання депутатів до сейму було ще одним, чи не найважливішим завданням шляхетських зібрань. Число обраних не залежало від розміру воєводства, воно завжди лишалося сталим. Зокрема, Волинський сеймик мав право висунути 6 делегатів на сейм [16, с. 14]. Під кінець перебігу передсеймового сеймику шляхта переходила до розгляду проблем місцевого управління та написання інструкцій. Традиційно наприкінці цього документу містився заголовок „Петиція”, де висловлювалися різноманітні прохання, скарги, звернення тощо.

Для узгодження дій на майбутньому сеймі послі, обрані на передсеймових сеймиках, збиралася спільно на генеральних (загальнокрайових) сеймиках, або „генералах”. Прийняті на генеральних сеймиках рішення подавалися королю і, таким чином, готувався вальний сейм.

Після сейму послі звітували перед сеймиками про свою участь у його засіданнях, тому ті отримали назву реляційних (з польської *relacja* - звіт). Тут затверджувалися прийняті на сеймі ухвали, а також заслуховувалися невіршені питання [6, с. 193]. Юридично реляційні сеймики не мали права змінювати сеймові ухвали, однак шляхта часто опротестовувала і відхиляла їх. Для цього скликалося чергове шляхетське зібрання, на якому переглядалися прийняті на сеймі рішення. Більше того, 1635 р. введено обов'язкове схвалення встановлених на сеймах розмірів та видів податків саме реляційними сеймиками, без згоди яких королівська влада утримувалася від їх стягнення [21, с. 447]. Таким чином, шляхетські корпорації перебрали на себе право збору податків. Коли будь-який сеймик не погоджувався із універсалом, король змушений був знову скликати зібрання. Поступово перенесення питань із сеймів на сеймики стало все частішим явищем. Внаслідок цього, реляційні сеймики набували значення самостійного законодавчого органу, відібравши роль лідера у сейму. Варто погодитися із висновками С.Кутшеби, що реляційні сеймики відіграли найважливішу роль у історії місцевого управління [10, с. 157].

Аби позбутися залежності від короля та у зв'язку із розширенням компетенції зібрань, шляхта почала вдаватися до відстрочення їх засідань, і в такий спосіб у другій половині XVII ст. з'явилися незалежні від королівської влади господарські сеймики, що скликалися маршалками. На них шляхта встановлювала розміри місцевих податків, призначала військових повітових начальників, вирішувала локальні господарські питання [23, s. 430].

Поряд з передсеймовими та реляційними помітну роль відігравали депутатські сеймики, запроваджені 1578 р., на яких шляхта кожного воєводства визначала депутатів до трибуналу. Так, на першому Луцькому сеймику шляхтою Волинського воєводства було обрано 5 членів судової колегії Луцького трибуналу [13, с. 12].

Забезпечення судово-адміністративної влади здійснювали елекційні (виборчі) сеймики, на яких відбувалися вибори суддів до земських, міських, скарбових та інших судів, а також їх помічників, збирачів податків, земельних писарів та підкоморіїв. Скликалися такі зібрання воєводами у разі потреби, як правило, нечасто, через пожиттєве обіймання більшості судових посад [5, с. 113; 24, s. 116].

Унаслідок безкоролів'я, 1572 р. шляхті вдалося прилучитися до найвищої влади. Коли король, його представники та суди припиняли свою діяльність, скликалися так звані „каптурові” сеймики (конфедерації), на

котрих шляхта зі свого оточення обирала представників, які для збереження порядку брали відповідальність за управління державою [1, с. 208].

Із розвитком самоврядування воєводств та повітів сеймики почали збиратися не лише у зв'язку із скликанням сеймів, але й для з'ясування місцевих питань, коли виникала необхідність розв'язати проблеми незалежно від королівської влади. Так організувалися повітові та воєводські сеймики, які поступово стали обмежувати права старост, представників королівської влади, у повній мірі перебираючи на себе місцеве управління. Водночас значно зменшились повноваження воєвод: справи воєводства, що раніше виносились на їх рішення, тепер теж відносились до юрисдикції сеймиків. Шляхтичі Волинського воєводства, що мало більшу, у порівнянні з іншими територію, частіше збиралися на таких зібраннях, аніж шляхта сусідніх воєводств [7, с. 10]. Воєводські та повітові сеймики зайняли важливе місце у місцевому управлінні, взявши під свою юрисдикцію вирішення значної частини місцевих адміністративних питань.

В особливих випадках, у разі небезпеки, чи у місцях розквартирування військ, або ж для з'ясування термінових питань, збиралися екстраординарні сеймики, які скликалися без королівського дозволу. Шляхта самовільно з'їжджалася на засідання, як тільки „з'являвся будь-який важливий привід”. Королівська влада не схвалювала таких дій, тому на найближчому сеймі затверджувалися постанови таких „самозваних” зібрань [10, с. 158].

Коло питань, що дебатувалися на сеймиках, було широким, причому обговорення не обмежувалося проблемами, запропонованими королем: рішення і постанови стосувалися різних сфер – законодавчої, судової та виконавчої влади. Вже із другої половини XV ст. провінційні сеймики ухвалювали доцільність зібрання війська – „посполитого рушення”, приймали постанови про сплату податків на його утримання [6, с. 170]. Із їх залишків шляхетські зібрання засновували спеціальну скарбницю, коштами якої самі й розпоряджались. У кожному воєводстві був свій скарбник, який звітував лише перед сеймиком і не залежав у своїх діях від королівської влади. Таке становище дозволило М.І.Карєєву зауважити, що у фінансовій системі Речі Посполитої функціонував принцип децентралізації [7, с. 71]. Володіння капіталом додавало шляхетським зібранням фінансової незалежності від королівської влади.

Внаслідок розширення повноважень сеймики кодифікували правові норми для свого краю: вони впроваджували нові закони й відміняли та виправляли старі, зокрема положення Литовського статуту [13, с. 12]. Крім того, шляхетські зібрання почали контролювати судочинство, вирішуючи питання організації судів. З часом вони перебрали у свої руки й виконавчу владу, для чого розширилася система сеймикових посад. Особливо виразно це позначилося у фінансовій адміністрації – на засіданнях обиралися начальники воєводських дружин, каштеляни, старости. Шляхетські зібрання контролювали діяльність воєводських скарбових судів, обов'язком яких був збір заборгованих коштів. Тобто, саме в руках шляхти перебувала місцева адміністрація, причому представники знаті обіймали її вищі посади, а дрібніші шляхтичі – нижчі пости [20, с. 181].

До інших проблем, які сеймики виносили на обговорення, варто віднести питання про захист станових інтересів. Зокрема, саме волинські шляхтичі, ревно оберігаючи свої права, найбільше протестували проти порушення вольності та шляхетських привілеїв, нарікали на зменшення своїх повноважень й недостатню роль у державному управлінні [4, с. XXV]. Учасники зібрань піддавали сумніву будь-які нововведення стосовно шляхетського устрою, заперечували проти надання в адміністрації посад іноземцям та особам не шляхетного походження. Так, Волинський сеймик 1681 р. вимагав заборонити „простолюдинам” посідати адміністративні посади й запропонував надати це право виключно місцевим осілим шляхтичам. Саме представники волинських шляхетських зібрань, як відзначив М.І.Костомаров, виділялися більшою консервативністю щодо збереження привілеїв та прав місцевої шляхти [9, с. 438].

Серед важливих питань, що розглядалися на сеймиках, була нобілітація – визнання шляхетства. Прохачі подавали необхідні документи, а зібрання визнавало, чи не визнавало спадкове шляхетство [14, с. 24]. Сеймовою постановою 1601 р. шляхетські зібрання наділялися правом затверджувати отримання індегітату – надання прав шляхетства іноземцям. Без схвалення сеймиками справи нобілітації чи індегітату не виносились на розгляд сейму, і такий порядок протримався до середини XVIII ст. [16, с. 70].

Сеймикові постанови торкалися й конфесійної ситуації. У 1620 та 1645 рр. на шляхетських зібраннях Волинського воєводства послам доручалося домогтися на сеймі непорушення прав православної віри [15, с. 8]. Поступово зміст сеймикових постанов щодо захисту православ'я докорінно змінюється – внаслідок масового покатоличення правобережної шляхти вони починають перейматися католицькою вірою [4, с. LXII].

До інших повноважень шляхетських зібрань варто віднести з'ясування господарських питань, адже без погодження шляхти король не міг їх вирішити. Так, на Волинському сеймику 1545 р. розглядалося питання про охорону маєтків місцевих шляхтичів [13, с. 10]. На засіданнях обговорювалися масштаби рекрутських наборів, а з початку XVII ст. сеймики стали призивати так званих повітових солдат і призначати ротмістрів повітового та воєводського війська [1, с. 214]. Траплялося, що шляхтичі обговорювали й приватні звернення, що стосувалися окремих осіб. 1553 р. на сеймику мова йшла про Д.Сангушка, котрий викрав дочку князя Острозького [17, с. 54]. Крім того, розглядалися нарікання на бездіяльність судів, скарги про втечі селян, інші прохання шляхти стосовно місцевих проблем та питань приватного й особистого характеру.

Сеймикове управління у другій половині XVII ст. зумовило майже повне ослаблення влади короля, відібравши у нього право впливати на прибутки держави та справи воєводств. Формально шляхетські зібрання були ще підпорядковані інструкціям сейму, але під кінець XVII ст. через його слабкість, вони стали „самостійними органами з широкою законодавчою, адміністративною та судовою компетенцією” [3, с. 239]. Мало того, наприкінці XVII – початку XVIII ст. сеймики набули права обговорювати й вирішувати справи

зовнішньої політики [22, s. 309]. За переконливою оцінкою Н.Яковенко „поняття „король”, „сенат”, „сейм” лишалися порожніми звуками без реального значення” [19, с. 185].

Лише на початку XVIII ст. було зроблено першу спробу зменшити „гіпертрофію влади сеймиків”, зокрема, у галузі військово-фінансового управління [10, с. 159]. Згідно сеймової ухвали 1717 р., шляхетські зібрання втратили право вирішувати військові питання та частково право голосу у справах фінансових, зокрема у розпоряджанні податками [1, с. 214; 23, s. 430]. Однак, реформа 1717 р. мала обмежений характер і великої перестановки сил у місцевому самоврядуванні не відбулось, адже не було створено жодних нових органів влади, які б замінили привласнені функції існуючих шляхетських зібрань.

Наступними нормативними актами щодо сеймикування стали сеймові ухвали Чотирирічного сейму 1764-1768 рр., які мали на меті перенести важіль влади із шляхетських зібрань на сейм як на головний орган держави. Сприяючи зменшенню децентралізації влади та усуненню пануючого безладу на засіданнях, вони дещо звузили компетенцію шляхетських корпорацій. До важливих змін слід віднести позбавлення їх права призначати будь-які податки. Крім того, принцип *liberum veto* – повну одностайність при виборах маршалка, послів, депутатів, посадовців та при ухваленні інструкцій, що заважав результативному ходу засідань – замінено принципом більшості голосів.

Аби остаточно звільнити сеймики від деструктивної поведінки магнатів, які використовували голоси безземельної шляхти, у другій половині XVIII ст. їм остаточно позбавили права голосу на зібраннях. Згідно постанови 1768 р., можливість впливати на рішення сеймиків мали лише осілі шляхтичі, які володіли маєтком, орендарі, а також їх сини, брати та далекі родичі, що сплачували певний податок. За твердженням Д.Бовуа, безземельна шляхта впродовж усієї історії інституції сеймикування реально не брала участі та не впливала на політичне життя Речі Посполитої, і заборона її участі у сеймиках, підтверджена ще й 1791 р., була чисто формальним кроком [2, с. 54]. Проте, зважаючи на останні річпосполитські узаконення, на один з останніх сеймиків Волині, що проходив 1792 р. у Житомирі, з’явилося лише близько 600 шляхтичів [11, с. 186].

Як зазначав М.І.Карєєв, незважаючи на реформи та спроби змінити існуючий порядок шляхетських зібрань, навіть останні сеймики Речі Посполитої зберігали свій первісний характер [8, с. 101]. Реформи, здійснені у другій половині XVIII ст., не стали переворотом у сеймикуванні – основні принципи шляхетських зібрань, коло його повноважень та процедура засідань практично лишилися без змін.

Висновки. Отже, огляд діяльності сеймиків дозволяє стверджувати, що ця інституція була основою шляхетського самоврядування у Речі Посполитій. Впродовж трьох з половиною століть, з середини XV до кінця XVIII ст., шляхта, маючи власну стану організацію, займала панівне становище у державі. Причому, право участі у шляхетських зібраннях аж до кінця XVIII ст. мали усі шляхтичі, у тому числі й безземельні. Століттями конструюючи самостійність, вони брали участь у державному житті, формуючи із депутатів, обраних на сеймиках, посольську ізбу – одну з палат стану-представницького органу при королівській владі – сеймові.

Роль шляхетських зібрань визначалась тим, що вони ухвалювали постанови загальнодержавного характеру, приймали обов’язкові на території воєводства чи повіту рішення з питань управління, встановлювали розмір та кількість податків, а також їх використання. Без згоди сеймиків король не міг прийняти нових законів, і був вимушений звертатися до них з питань запровадження нових податків, скликання війська тощо. Таким чином, шляхетські зібрання перехопили у королівської влади розв’язання конкретних проблем загальнодержавної ваги. Незалежності та ваги їм додавало володіння власною скарбницею, коштами з якої сеймики розпоряджалися за власним розсудом.

Внаслідок перебирання на себе великого обсягу відповідальності та повноважень зростала й система сеймикових посад. Шляхетські зібрання як орган розпорядчої влади формували на виборному принципі місцеву фінансову, військову та судову адміністрацію. Окрім питань загальнодержавного значення, вони з’ясовували справи свого краю, обирали органи місцевого самоврядування, розглядали скарги, прохання та будь-які інші звернення шляхтичів. До компетенції сеймиків належало також право нобілітації та індегінагу. Місцева знать шляхом участі у повітових та воєводських шляхетських корпораціях здійснювала свої політичні права й завдяки широкій компетенції у діяльності сеймиків відображалось усе внутрішнє життя держави.

До складу Російської імперії Правобережна Україна увійшла як спадкоємиця політичних інститутів Речі Посполитої, із чітко оформленими територіальними шляхетськими корпораціями та організацією місцевого самоврядування, сформованим апаратом стану адміністрації із мінімальним підпорядкуванням королівській владі.

Джерела та література

1. Бардах Ю., Леснодарский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. - М., 1980. – 560 с.
2. Бовуа Д. Російська влада та польська шляхта в Україні. 1793 – 1830 рр. – Львів, 2007. – 296 с.
3. Грабенський В. История польского народа. - СПб, 1910. - 598 с.
4. Иванишев Н. Постановления дворянских провинциальных сеймов Юго-западной России. - Т. 1. - К., 1861. – XV - LXIV.
5. История государства и пратва Украинской ССР в 3 т. Т. 1. - К., 1987. - 319 с.
6. История Польши в 3 т. Т. 1. - М., 1956. - 707 с.
7. Кареев Н. Исторический очерк польского сейма. - М, 1888. - 162 с.
8. Кареев Н. Польские реформы XVIII в. - СПб., 1890. - 184 с.
9. Костомаров Н. Последние годы Речи Посполитой. Историческая монография. Т. 1. - СПб., 1886. - XXVIII, 561 с.
10. Кутшеба С. Очерк истории общественно-государственного строя Польши. - СПб, 1907. - 231 с.

11. Пєроговський В. Матеріали для історії Волини. - Житомир, 1879. - 496 с.
12. Плевако І.Г. Сеймик Волинського воєводства у другій половині XVII століття. : Дис... канд. наук: 07.00.01 - 2007.
13. Свєрбигуз В. Старосвітське панство. - Варшава, 1999. - 249 с.
14. Свєрбигуз В. Шляхетська бесіда. - К., 2000. - 32 с.
15. Смолий В., Степанков В. Українська національна революція середини XVIII ст.: К., 1999. – 108 с.
16. Стороженко Н. В. Западно-русские провинциальные сеймики во второй половине XVII века. - К., 1888. - 141 с.
17. Тумасов Н. С. Дворянство Западной России в 16 в. - К., 1869. - 110 с.
18. Яковенко Н. М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. – К., 2005. – 584 с.
19. Яковенко Н.М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.: (Волинь і Центральна Україна). – К., 1993. – 416 с.: іл.
20. Ястребов Н. Польша // Энциклопедический словарь. Брокгауз Ф.А., Ефрон И.А. - Т. 24. - СПб., 1898. - 474 с.
21. Bardach J. Historia państwa i prawa Polski do połowy XV wieku. - Warszawa, 1957. - 593 s.
22. Bardach J. Historia sejmku polskiego. T. 1. Do schyłku szlacheckiej Rzeczypospolitej. - Warszawa, 1984. - 452 s.
23. Bardach J. Sejmik // Wielka encyklopedia powszechna. PWN. T. 10. - Warszawa, 1967. - s. 430 - 432.
24. Kaczmarczyk Z., Leśnodorski B. Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795 // Pod. red. J. Bardacha. - Warszawa, 1957. - 550 s.

УДК 271.4 «17»

Шеретюк Р.М.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ПІД ЧАС ПРИЄДНАННЯ УНІАТІВ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ УКРАЇНИ ДО РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КІНЦІ XVIII СТ.

У статті висвітлена волонтерська діяльність православного духовенства на Правобережній Україні в кінці XVIII ст.

Ключові слова: волонтери, православ'я, уніати, Правобережна Україна.

В статті освещена волонтерская деятельность православного духовенства на Правобережной Украине в конце XVIII в.

Ключевые слова: волонтеры, православие, униаты, Правобережная Украина.

The article tells about volunteering Orthodox clergy in Right Bank Ukraine in the late XVIII century.

Keywords: volunteers, Orthodoxy, Uniates, Right-Bank Ukraine.

Актуальність дослідження. Репресивний курс російського царату щодо уніатської церкви на Правобережжі України наприкінці XVIII ст. був не лише складовою його етноконфесійної політики в регіоні, а й послідовним етапом ослаблення, а з часом і нищення на цих землях тих сил, які заважали нівелюванню їх національних особливостей, а, відтак, - русифікації краю. Це розглядалося Катериною II як головний засіб інкорпорації новоприєднаних теренів до складу імперської структури Росії. Та оскільки реалії приєднання уніатів до Російської православної церкви на Правобережжі цього періоду багато в чому визначили подальший його хід, важливо звернутися до аналізу діяльності виконавців цього етапу імперської кампанії з «навєрнення до благочестя» вірних уніатської церкви.

Постановка проблеми. Вагомий науковий внесок у дослідження проблеми приєднання уніатів Правобережжя до Російської православної церкви в 1794-1795 рр. здійснили автори історико-церковних студій дореволюційного періоду, зокрема П.Батюшков [1], І.Липський [13], В.Пєроговський [14], М.Теодорович [16]. Розгляд окремих аспектів зазначеної проблеми знаходимо в роботах сучасних вітчизняних дослідників. Це, зокрема, ґрунтовні студії «Російська православна церква на Волині (1793-1917)» С.Жилюка [8], «Історія православної церкви в Україні» Відділення релігієзнавства Інституту філософії ім. Г.С.Сковороди НАН України [9] та «Конфесійно-етнічні трансформації в Україні (XIX – перша половина XX ст.)» Н.Стоколос [15]. Але, оскільки як більшість названих дослідників XIX ст., так і сучасні автори, які студіювали проблеми історії українського уніатства, розглядали волонтерську діяльність православного духовенства, задіяного у приєднанні уніатів Правобережжя України до Російської православної церкви наприкінці XVIII ст. у загальних рисах, ця проблема вимагає більш докладного висвітлення.

Мета і завдання дослідження. Метою даної статті є аналіз волонтерської діяльності православного духовенства під час приєднання уніатів Правобережжя України до Російської православної церкви наприкінці XVIII ст. Відтак, завдання дослідження полягають у з'ясуванні проблем, з якими стикнувся православний клір, особливо волонтери у його складі, а також наслідки їх діяльності.

На приєднаних до Російської імперії після другого поділу Польщі (1793 р.) українських та білоруських землях були утворені Брацлавська (за назвою міста, - сучасна Вінницька обл.), Ізяславська (назва, похідна від містечка Ізяслав, – сучасна Хмельниччина) та Мінська губернії. Враховуючи те, що на цих теренах на цей час було мало православних парафій, церков, монастирів та відповідно, духовенства, було вирішено створити тут одну православну Мінсько-Ізяславсько-Брацлавську єпархію, в межах якої на 1793 р. нараховувалося 329 православних церков [9, с.202]. Її архієпископом імператорським указом від 13 квітня 1793 р. було призначено «Митрополії Київської Кoad'ютора» Віктора (Садковського), котрий «має бути від Митрополита Київського незалежним; однак за посадою і найменуванням Кoad'ютора (Єпископа. – Авт.) Митрополії Київської, які від

З М І С Т

NOTA BENE

Грипич С.Н. ПРОБЛЕМАТИКА ДОСЛІДЖЕНЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ НА СТОРІНКАХ ФАХОВОЇ ПЕРІОДИКИ, ПРЕДСТАВЛЕНОЇ У ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ РДГУ (<i>Рецензія на періодичне фахове видання „Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: зб. наук. праць: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету”</i> . – Рівне: РДГУ, 2000 – 2010)	3
ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ	
Удод О.А., Юрій М.Ф. ВЛАДА У КИЇВСЬКІЙ РУСІ	7
Заглинська Л.В., Гоголь Т.В. УКРАЇНСЬКІ ГРОШІ В ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНОМУ АСПЕКТІ СТАНОВЛЕННЯ СВІТОВИХ ГРОШОВИХ ВІДНОСИН	17
Єрасов Б.В. УКЛАДАННЯ ШЛЮБУ МІЖ КНЯЗЕМ ВОЛОДИМИРОМ ТА ЦЕСАРІВНОЮ АННОЮ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ	28
Омельчук Б.А. РЕЗИДЕНЦІЙНЕ БУДІВНИЦТВО НА ЛЬВІВЩИНІ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVII СТОЛІТТЯ	32
Казначєва Л.М. РІЧПОСПОЛИТСЬКІ СЕЙМИКИ У ШЛЯХЕТСЬКОМУ САМОВРЯДУВАННІ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ	37
Шеретюк Р.М. ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО ДУХОВЕНСТВА ПІД ЧАС ПРИЄДНАННЯ УНІАТІВ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ УКРАЇНИ ДО РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В КІНЦІ XVIII СТ.	42
Нагорний В.В. ПЕНІТЕНЦІАРНІ ЗАКЛАДИ РОСІЙСЬКОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ У БОРОТБІ З УКРАЇНСЬКИМ ПРАВОСЛАВНИМ СЕКТАНТСТВОМ У XVIII - ПОЧАТОК XX СТОЛІТЬ)	47
Нікітін Ю.О. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ МІСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ ПО СТВОРЕННЮ І РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОХОРОНИ НАРОДНОГО ЗДОРОВ'Я В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ, ХАРКІВСЬКІЙ ТА ПОЛТАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЯХ У II ПОЛОВИНІ XIX СТ.	51
Шугаєва Л.М. В ПОШУКАХ ІСТИННОГО ПРАВОСЛАВ'Я. ІНОКЕНТІЙ БАЛТСЬКИЙ	57
Киридон А.М. УТВЕРДЖЕННЯ КОМУНІСТИЧНОГО ПОБУТУ В СУСПІЛЬСТВІ РАДЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ 1920-Х РОКІВ: ОНТОЛОГІЧНИЙ І АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ	59
Доброчинська В.А. ЮРІЙ ШУМОВСЬКИЙ: ВІХИ ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ (1908–2004)	68
Абакунова Г.В. АНТИСЕМІТСЬКА ПОЛІТИКА НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ В РАЙХСКОМІСАРИАТІ «УКРАЇНА»	73
Киридон П.В. МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПАРТІЙНО-ДЕРЖАВНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ ХРУЩОВСЬКОЇ ДОБИ	79
Чура В.І. КОМПАРТАПАРАТ І РЕЛІГІЙНИЙ РУХ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	84

Мишков В. ДІЯЛЬНІСТЬ МИТРОПОЛИТА АДРІАНА (ЧЕТВЕРГОВА) В КОНТЕКСТІ НАЛАГОДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНОГО ДІАЛОГУ МІЖ РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ СТАРООБРЯДНОЮ ЦЕРКВОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ ПРАВОСЛАВНОЮ ЦЕРКВОЮ	88
Веремейчик Л.Ф. СОЦІАЛЬНЕ СЛУЖІННЯ ПРОТЕСТАНТІВ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ	92
Милуш В.І. ВПЛИВ ХРИСТІЯНСТВА НА ВІЙСЬКО: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ І СУЧАСНІСТЬ	95
Филипчук С.В. ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПРОТЕСТАНТСЬКИХ ЦЕРКОВ	100
Давидчук С. ВІЗИТИ ВИЩИХ ПОСАДОВИХ ОСІБ В УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ 90-Х РР. ХХ СТ.	103
Сидорук Т. В. ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПОЛІТИКИ СУСІДСТВА НА ПРОЦЕСИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	110
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Прищепя Б.А. НОВІ АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІТОПИСНИХ МІСТ ВОЛИНИ	117
Прищепя О. П. РОЗВИТОК ТОРГІВЛІ У МІСЬКИХ ПОСЕЛЕННЯХ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ДОБУ ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)	123
Мельничук Н.М. СИМВОЛІКА ПОЛЬСЬКОГО СОКОЛЬСТВА ВОЛИНИ: ПОХОДЖЕННЯ І ТРАДИЦІЇ (1921-1939 рр.)	127
Ленартович О.Ю. ОРГАНІЗАЦІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ ОУН НА ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД 1921-1939 РР.	131
Цецик Я.П. РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ОБ'ЄДНАННЯ У СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ У 1931 – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1935 РР.	136
Жив'юк А.А. ТЕАТР ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО МАНІПУЛЮВАННЯ КОМУНІСТИЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ: РІВНЕНСЬКИЙ ВИПАДОК	142
Семещук В.М. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ МЕЛПОРАТИВНИХ РОБІТ НА ВОЛИНІ В УМОВАХ «ЗАСТОЮ»: ПРОБЛЕМИ І СПРОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	148
Виткалов С.В. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТОВАРИСТВА ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ РІВНЕНЩИНИ	156
Демянюк І. НА ПЕРЕДНЬОМУ КРАЇ. Нарис історії Української Гельсінської Спілки на Рівненщині	159
ПРОБЛЕМИ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: НАУКОВИЙ ДИСКУРС	
Постоловський Р.М. НАЦІОНАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ В ЧЕСЬКИХ ЗЕМЛЯХ	168

Бевзюк Є.В. СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ЧЕСЬКИХ І СЛОВАЦЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.	177
Агасиев Икрам Керим оглы ПРОБЛЕМЫ ХОЗЯЙСТВЕННОЙ И СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ АДАПТАЦИИ НЕМЕЦКИХ КОЛОНИСТОВ В ЮЖНОМ КАВКАЗЕ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ ХІХ ВЕКА	183
Івчик Н.С. ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В СФЕРІ ОСВІТИ У ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ КРАЮ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.	187
Константінова В.М. ЗАКОНОДАВСТВО ЩОДО МІСТ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІД МАНІФЕСТУ ПРО ВОЦАРІННЯ ОЛЕКСАНДРА ІІІ ДО МІСЬКОГО ПОЛОЖЕННЯ 1892 Р.	191
Троян П.С. КОЛОНІАЛЬНЕ ПИТАННЯ В НІМЕЧЧИНІ 1841 – 1884 рр.: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	195
Плюта Н.В. ФРАНЦІЯ І КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА НІМЕЧЧИНИ 80-90-Х РР. ХІХ СТОЛІТТЯ	198
Валюх Л.І. АНГЛО-НІМЕЦЬКИЙ КОНФЛІКТ В ПІВДЕННІЙ АФРИЦІ (1895 – 1896 рр.) В ОЦІНЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ	204
Хитровська Ю.В. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРАВОСЛАВНОГО КЛІРУ В ДЕРЖАВНИХ ДУМАХ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ДИСКУСІЙ НАВКОЛО ПИТАННЯ ПРО МОЖЛИВІСТЬ УЧАСТІ ДУХОВЕНСТВА У ПОЛІТИЦІ В ПРАВОСЛАВНІЙ ПРЕСІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	209
Ласкавий Д.В. УГОДА ГРІНВУДА – БЕРАНЖЕ 1919 р. І НАФТОВИЙ СОЮЗ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА ФРАНЦІЇ	213
Скопова О.І. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЯК ОДИН ІЗ ЧИННИКІВ КРИЗИ КОНСТИТУЦІЙНО-МОНАРХІЧНОГО ЛАДУ В ІСПАНІЇ (1918-1931 РР.)	216
Бородинська Л. ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СПІЛЬНОТИ ЄВАНГЕЛЬСЬКИХ ХРИСТІЯН У ПОЛЬЩІ (1918-1939 РР.)	221
Давлетов О.Р. РІХАРД ДАРРЕ – ВІД АГРОНОМА-КОЛОНІЗАТОРА ДО МІНІСТРА ПРОДОВОЛЬСТВА ТА СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ТРЕТЬОГО РЕЙХУ: ШТРИХИ ДО ПОЛІТИЧНОГО ПОРТРЕТУ	225
Піковська Т.В. НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В ПРОГРАМАХ НІМЕЦЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У ПЕРШІЙ ЧЕХОСЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В 1920 – СЕРЕДИНІ 1930-х рр.	229
Постоловський Р.М. ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ (1944 – 1945 рр.)	233
Віруцька С.В. СУСПІЛЬНО - ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ В ПОЛЬЩІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОДІЙ «ПРАЗЬКОЇ ВЕСНИ»	239
Лемак Н.М. ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ Е. ХІТА В УМОВАХ ЕВОЛЮЦІЇ ТРАДИЦІЙНИХ ЗАСАД КОНСЕРВАТИЗМУ ДО НЕОКОНСЕРВАТИЗМУ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)	244

Пелех Є.І. УЧАСТЬ ЗБРОЙНИХ СИЛ ФРН У МІЖНАРОДНИХ ЗУСИЛЛЯХ ІЗ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ НА ТЕРИТОРІЇ БОСНІЇ І ГЕРЦЕГОВИНИ (1991-1995)	251
Генега І.М. ДОКТРИНА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ Є.ПРИМАКОВА: ВІД РОМАНТИЗМУ ДО ПРАГМАТИЗМУ?	255
Санжаревський О.І. СПІЛЬНА ПОЛІТИКА У СФЕРІ ОБОРОНИ БІЛОРУСІ ТА РОСІЇ В КІНЦІ 90-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛОЖЕНЬ ДОГОВОРУ ПРО СТВОРЕННЯ СОЮЗНОЇ ДЕРЖАВИ	261
Бояківський Л. С. ГЕОСТРАТЕГІЧНИЙ ПРОЕКТ БУДІВНИЦТВА ГАЗОПОРТУ ЯК ФАКТОР ЗМІЦНЕННЯ ЕНЕРГОБЕЗПЕКИ ПОЛЬЩІ: ДИСКУСІЯ В СЕРЕДИНІ КРАЇНИ	265
Павлюк Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕГОВОРНОГО ПРОЦЕСУ ПРО ПРИЄДНАННЯ МІЖ ХОРВАТІЄЮ ТА ЄС	268
Буз О.М. ЖІНКИ В ПОЛІТИЧНІЙ ТЕОРІЇ	372
Троян С.С. ПОЛІТОЛОГІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ТЕОРЕТИКО-ЕКСПЛІКАЦІЙНИЙ ПІДХІД	276
ПРОБЛЕМИ ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ТА ІСТОРІОГРАФІЇ	
Якимчук О.О. ВІТЧИЗНЯНІ ІСТОРІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХЕТСТВА ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ВИВЧЕННЯ ШЛЯХТИ РІВНЕНСЬКОГО ПОВІТУ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ КІНЦЯ ХVІІІ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ	281
Ветвінська Н.О. ДЖЕРЕЛОЗНАВЧІ ПРОБЛЕМИ В ІСТОРІОГРАФІЇ СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКОГО ЯЗИЧНИЦТВА В ХІХ- ХХ СТ.	286
Дібас О.А. КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ З ІСТОРІЇ ІНОЗЕМНОГО ІНВЕСТУВАННЯ ПРОМИСЛОВОСТІ ДОНБАСУ (1861-1914 рр.)	290
Грипич С.Н., Граб О.В. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ ГАЛИЧИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ (ДЖЕРЕЛОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ)	294
Гуч С. СТВОРЕННЯ БІБЛОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ІСТОРИЧНІ, ПРИРОДНО-ГЕОГРАФІЧНІ, ЕКОНОМІЧНІ РЕГІОНИ УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ	299
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	303
ЗМІСТ	305

Наукове видання

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Збірник наукових праць

Випуск 19

Відповідальний за підготовку збірника до видання – С.С. Троян

Комп'ютерна верстка – Третяк О.Ю.

Обкладинка – Самсонюк В.Б.

Підписано до друку 30. 09. 2010 р. Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”. Наклад 100. Обліково-видавничих аркушів 30,00. Віддруковано засобами оперативної поліграфії ПП Самборський І.О., вул. Толстого, 3, м. Рівне, Україна, 33028.

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Збірник наукових праць. – Рівне: РДГУ, 2010. – Випуск 19. – 309 с.
